

“România Durabilă” (SIPOCA 613)

Analiză

“Creșterea economică și ocuparea forței de muncă”

RD13 (decembrie 2020 – ianuarie 2021)

Livrabil

luna martie 2021

ACTIVITATEA A9

Elaborarea a minim 50 de barometre de opinie periodice realizate prin sondarea percepției publice și dezvoltarea unor module pentru analize mixte – combinații de indicatori hard și indicatori noi

SUBACTIVITATEA A9.2. Elaborarea periodică a unei lucrări narative de prezentare și informare bazată pe materialele de tip flash – news.

Elaborat de: Costin Ciobanu, Expert analiză indicatori subiectivi de tip economic

Data: 31/03/2021

Locul de desfășurare: București

Denumire proiect: “România durabilă” - Dezvoltarea cadrului strategic și instituțional pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030”

Cod proiect: SIPOCA 613

Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și asigurarea de locuri de muncă decente pentru toți reprezintă, potrivit Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030, unul dintre obiectivele de dezvoltare durabilă asumate de către România – *Obiectivul 8, Muncă decentă și creștere economică*¹. Rezolvarea tensiunii aparente dintre creșterea economică și dezvoltarea durabilă se poate face prin concentrarea asupra calității creșterii, iar un aspect de avut în vedere ține de ocuparea forței de muncă și de felul în care aceasta este integrată în procesul de creștere inteligentă, inclusivă și durabilă.

În această analiză, ne vom concentra asupra relației dintre creșterea economică și ocuparea forței de muncă. Prin prisma datelor obiective, ca un prim pas, vom investiga atât evoluțiile în timp pentru România, cât și comparația cu media UE28 și cu alte țări relevante. Ca indicatori, ne vom uita la: creșterea PIB-ului real per capita, atât ca volum, cât și ca schimbare procentuală; ponderea tinerilor care nu sunt în sistemul de educație, angajați sau în formare profesională; rata de ocupare a forței de muncă; rata șomajului de lungă durată; rata riscului de sărăcie pentru angajați; și la proporția populației inactive din cauza responsabilităților domestice. Sursa acestor serii de date este Eurostat. În plus, cu ajutorul unor date INS mai nuanțate pentru ultimii cinci, vom investiga numărul de șomeri, rata șomajului sau creșterea PIB. Al doilea pas major al analizei ține de utilizarea datelor subiective, culese în cadrul proiectului “România Durabilă”. Mai exact, vom folosi datele barometrului RD13². Aceste date vor permite atât comparația cu aspectele obiective mai sus menționate, dar și analiza felului în care percepțiile interacționează și se corelează în legătură cu tematica ocupării forței de muncă și creșterii economice.

1. Ce spun datele obiective

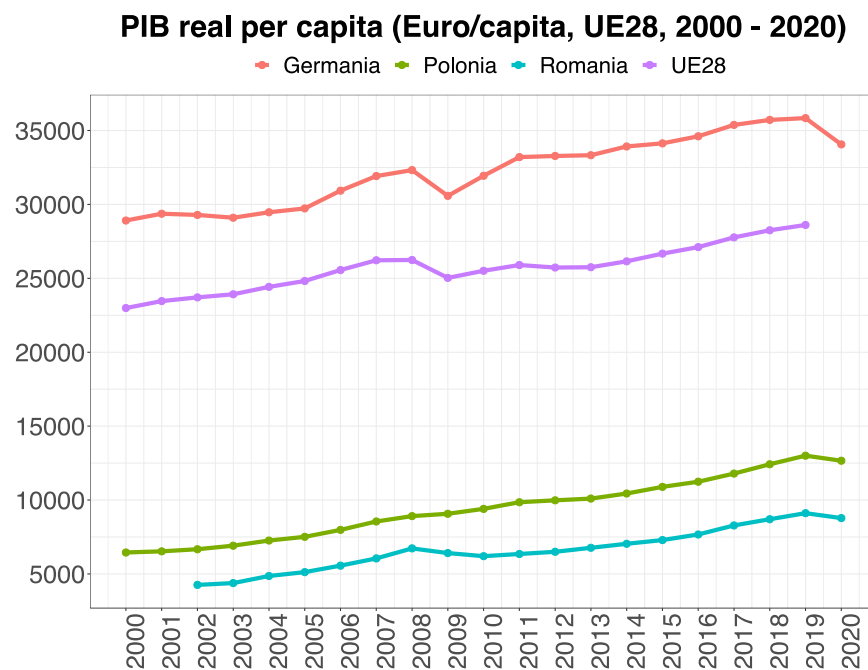
¹ Vezi pagina 56 a Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030.

² Sondaj de opinie reprezentativ pentru populația adultă neinstituționalizată a României, realizat pe un eșantion de 1,131 persoane, în perioada 30 decembrie 2020 – 20 ianuarie 2021. Eșantion stratificat bistadial cu selecție probabilistică a persoanelor. Datele au fost culese prin interviuri telefonice (CATI). Eroarea maximă de eșantionare, la un nivel de 95%, este de $\pm 3,1\%$. S-a realizat ponderarea proporțională iterativă (Raking/Rim) a datelor pentru corectarea probabilităților inegale de selecție și pentru ajustarea ratelor neuniforme de non-răspuns. Criteriile de ponderare: sex, vârstă, educație, etnie, ocupație, regiune și mărimea localității.

Figura 1 se concentrează asupra evoluției PIB real per capita. Potrivit Eurostat³, indicatorul reprezintă raportul dintre PIB-ul real și populația medie din anul respectiv. În ceea ce privește PIB-ul, el măsoară valoarea producției finale totale de bunuri și servicii generate de o economie într-o anumită perioadă de timp.

În cazul României, se observă o creștere constantă a PIB real per capita între 2002 și 2008, de la 4260 euro la 6730 euro per capita. Urmează perioada crizei economice, în care valoarea scade (cu precădere în 2010 – 6200 euro), pentru ca abia în 2013 să înregistrăm o valoare superioară (6770 euro) celei din 2008. După 2013 avem o creștere constantă a PIB real per capita până în 2020, la nivelul de 9110 euro în 2019. 2020 este marcat de pandemie și de prăbușirea economică, care se traduce într-un PIB real per capita (8780 euro) doar ușor peste cel din 2018 (8700 euro).

Figura 1 – Evoluția PIB real per capita (Euro/capita)

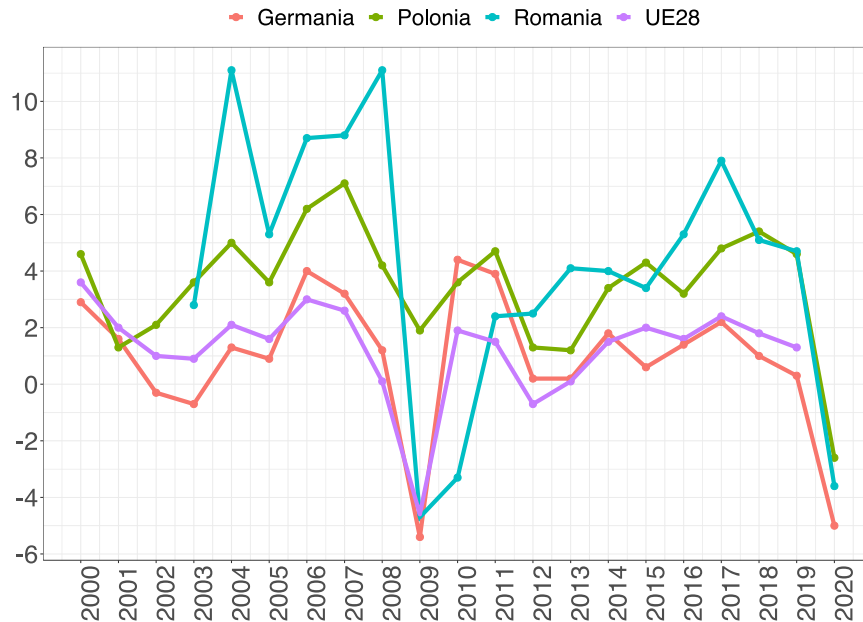

Sursa: Eurostat (sdg_08_10)

Figura 2 - Evoluția PIB real per capita (rata de creștere)

³ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en (Accesat: 26/03/2021).

PIB real per capita (% UE28, 2000 - 2020)

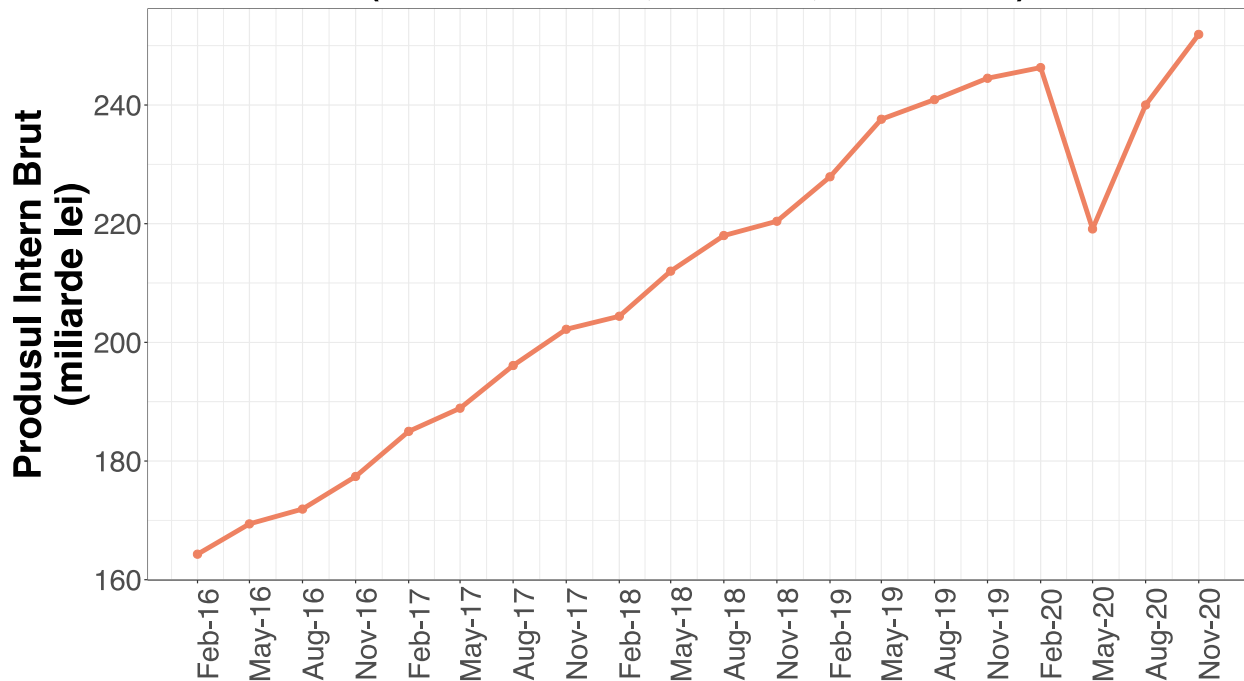

Sursa: Eurostat (sdg_08_10)

Evoluții similare se pot observa și când privim către UE, Polonia și Germania, cu observația că punctele de pornire sunt foarte diferite. În fapt, liniile cu valorile indicatorului sunt aproape paralele: țările sunt afectate de criza economică din 2008 – 2012 (cu excepția Poloniei), în rest au o creștere constantă a nivelului bunăstării pentru cetățeni. Este în Figura 1 o confirmare că, în raport cu indicatorul PIB real per capita, România nu reușește să reducă substanțial decalajele de dezvoltare care o separă nu doar de media UE28 și Germania, ci și față de Polonia. În Figura 2, avem o altă perspectivă asupra acestui indicator, accentul fiind asupra ratei de creștere a PIB real per capita. Ce se poate vedea este că, în perioadele de creștere economică (excludem deci episodul crizei economice din 2008-2010 și anul pandemiei), România are totuși rate de creștere peste UE28, Germania și Polonia – avem deci o validare că, pentru a reduce diferențele și a spori convergența reală, România are nevoie de rate de creștere chiar mai mari, un aspect de avut în vedere de către cei care coordonează și pilotează politica economică.

Figura 3 – Evoluția PIB între 2016 și 2020, date trimestriale

Produsul Intern Brut (date trimestriale, Romania, 2016 - 2020)

Sursa: INS (CON104H)

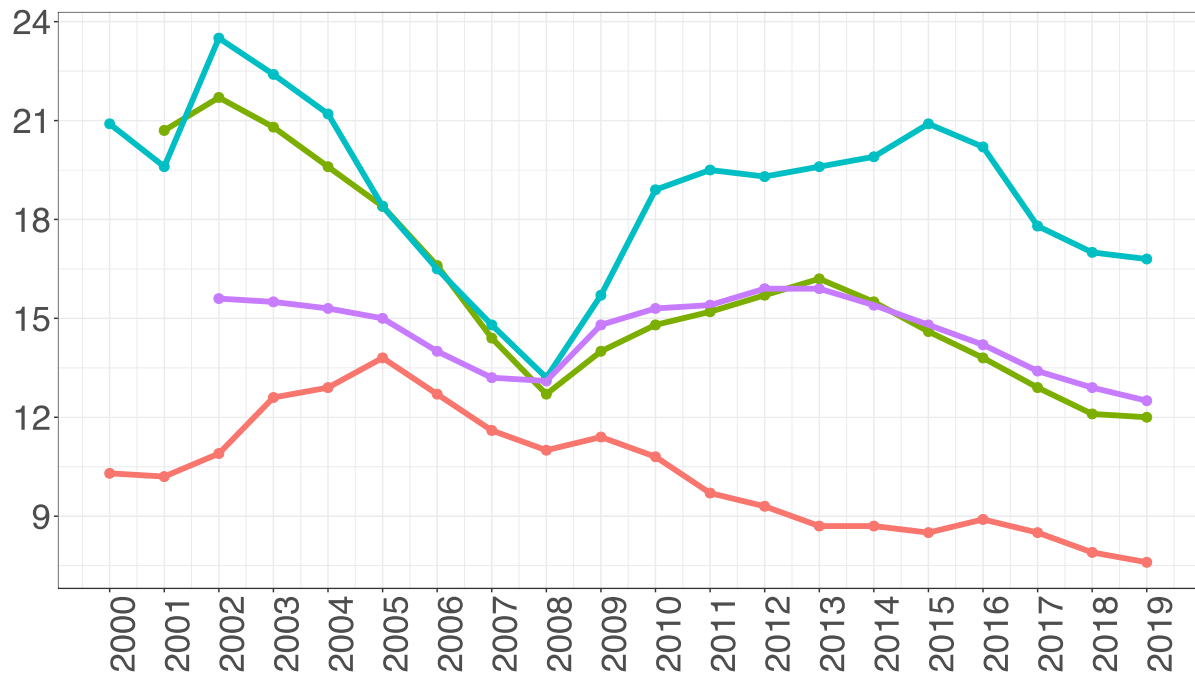
Figura 3 analizează, pe baza datelor INS (indicator CON104H), evoluția PIB (serie ajustată sezonier, prețuri curente) din ultimii cinci ani. Creșterea este una constantă, de la 164,3 miliarde lei în primul trimestru din 2016 la 246,3 miliarde în primul trimestru din 2020, ultimul dinainte de instalarea pandemiei – o creștere deci de 82 miliarde de lei, ceea ce reprezintă o performanță care nu poate fi ignorată. După scăderea cauzată de pandemie, ultimul trimestru din 2020 furnizează motive de optimism, cu o valoare a PIB de 251,9 miliarde lei. În general, datele despre creșterea PIB (fie ca volume absolute, fie ca PIB per capita) sugerează o evaluare pozitivă pentru România, chiar dacă mai este mult de făcut pentru a se asigura convergența cu media UE28 și cu alte țări reprezentative. Totuși, creșterea economică este doar un indicator de avut în considerare (care, de exemplu, poate masca inegalități majore și paralizante pentru potențialul de dezvoltare al României), așa că, în continuare, ne vom concentra pe indicatorii care privesc forța de muncă.

Figura 4 – Tineri care nu sunt în sistemul educațional, angajați sau în formare profesională (UE28, 2000 - 2019)

Tineri care nu sunt în sistemul educațional, angajați sau în formare profesională (%, UE28, 2000 - 2019) % din populația între 15 - 29 ani

— Germania — Polonia — România — UE28

Sursa: Eurostat (sdg_08_20)

Dimensiunea inclusivității este surprinsă în Figura 4, care se uită la proporția tinerilor, dintre cei din grupa de vârstă 15 – 29 ani, care nu sunt în sistemul educațional, nu sunt angajați și nu sunt nici angrenați în procese de formare profesională⁴. România are în mod cert o problemă legată de această populație – dacă între 2002 și 2008 vedem o scădere a ponderii acestor tineri, de la 23,5% la 13,2%, după acest an observăm fie o creștere (până în 2015 – 20,9%), fie o scădere insuficient de accentuată. Așa suntem în situația ca, în 2019, cel mai recent an pentru care avem date, aproape 17% (16,8%) dintre tinerii între 15 și 29 ani să fie într-o situație precară, înafara sistemului educațional, de formare profesională sau a pieței formale a muncii. Comparativ cu UE28, cu Germania sau Polonia, avem mai mulți tineri care sunt expuși masiv riscului de

⁴ Pentru mai multe detalii privind indicatorul, vezi aici:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_20/default/table?lang=en (Accesat: 26/03/2021).

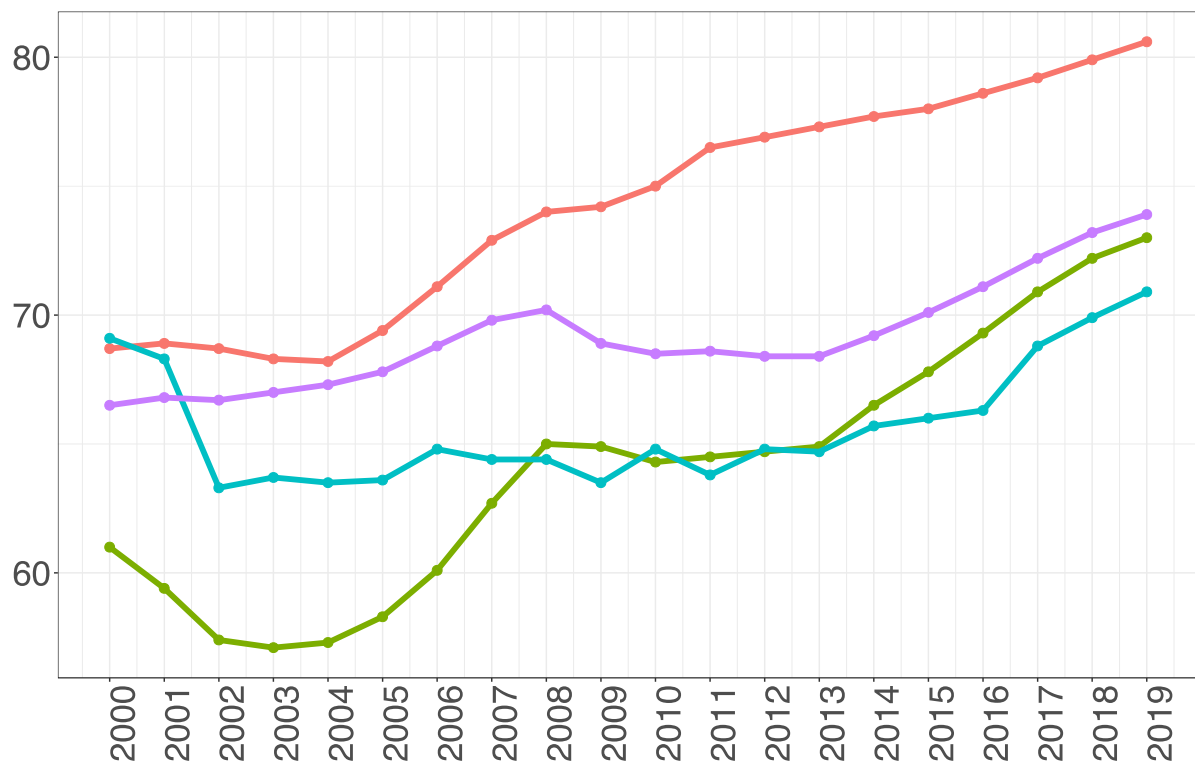
excluziune socială: mai exact, în 2019 media UE28 era de 12,5%, în timp ce în Polonia cifra era similară – 12%, iar Germania avea doar 7,6% dintre tineri confrunțați cu un asemenea risc. Nu este greu de intuit de ce este foarte important să reducem proporția acestor tineri: situația în care ei se află înseamnă că nu-și împlinesc potențialul, iar de pe urma acestei ratării pierd nu doar ei, ci și societatea în ansamblu, pentru că efectele se văd în PIB. Acești tineri, cu un nivel precar de educație și înafara circuitului economic formal, devin, în cea mai mare parte, condamnați să execute munci necalificate, ceea ce se traduce în venituri mici și perspective reduse – acești tineri sunt deci vulnerabili la șocuri economice și la riscul de sărăcie și excluziune socială.

Figura 5 – Rata ocupării (UE28, 2000 - 2019)

Rata de ocupare (% , UE28, 2000 - 2019)

% din populația între 20 - 64 ani

● Germania ● Polonia ● Romania ● UE28

Sursa: Eurostat (sdg_08_30)

Un indicator mai general și cuprinzător despre situația pieței muncii este cel al ratei ocupării, care surprinde câți dintre cei aflați între 20 și 64 ani au un loc de muncă⁵. Figura 5 surprinde evoluția din ultimii 20 ani pentru România, precum și pentru media UE28, Germania și Polonia. Observăm că abia în 2018 rata ocupării (69,9%) a fost peste cea din 2000 (69,1%). Totuși, începând cu 2013, se vede o creștere constantă a ratei de ocupare a forței de muncă, de la 64,7% la 70,9% în 2019. Cu toate acestea, nivelul ocupării din România rămâne substanțial sub cel din Germania (80,6% în 2019) și chiar sub cel al Poloniei (73%). În același an, media UE28 era de 73,9%. România mai are deci pași importanți de făcut pentru a-și îmbunătăți rata ocupării și a-și valorifica mai bine resursa umană și potențialul de dezvoltare. O rată mai mare a ocupării înseamnă venituri mai mari pentru populație și deci posibilitatea unei creșteri economice mai robuste, prin consum și investiții.

Figura 6 – Rata șomajului (UE28, 2000 - 2019)

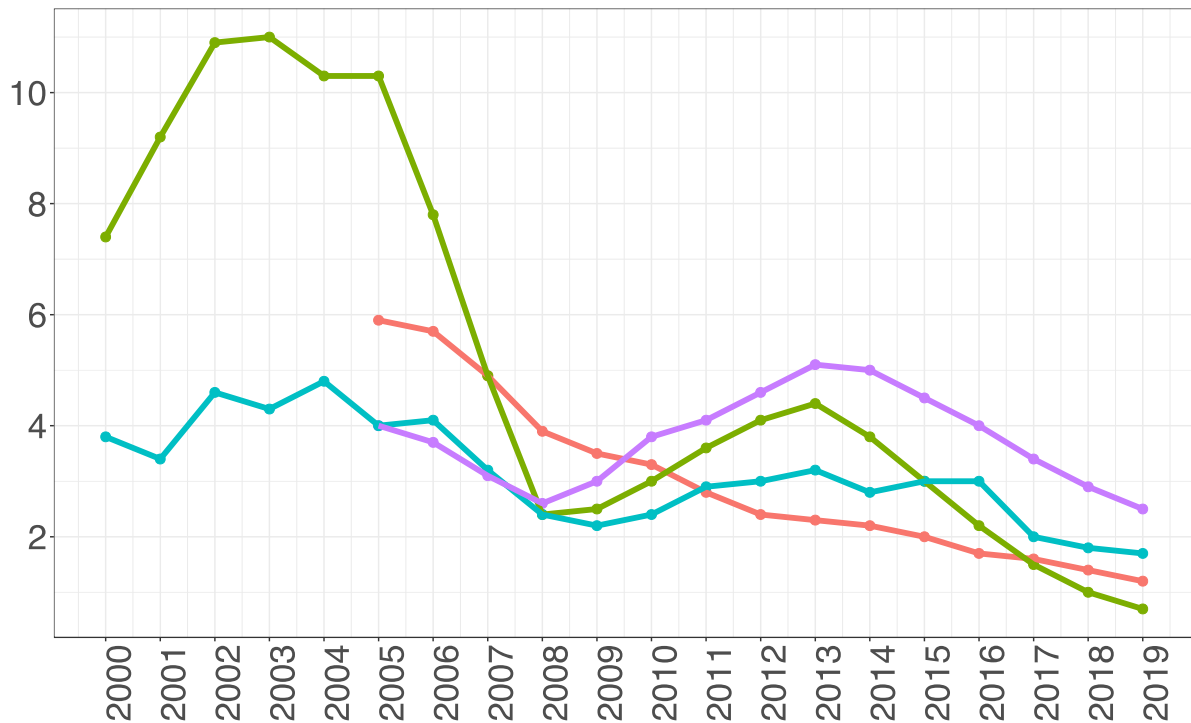
⁵ Pentru mai multe detalii privind indicatorul, vezi aici:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_30/default/table?lang=en (Accesat: 26/03/2021).

Rata șomajului de lungă durată (% , UE28, 2000 - 2019)

% din populația economic activă între 15 - 74 ani
fără loc de muncă de mai mult de un an

— Germania — Polonia — România — UE28

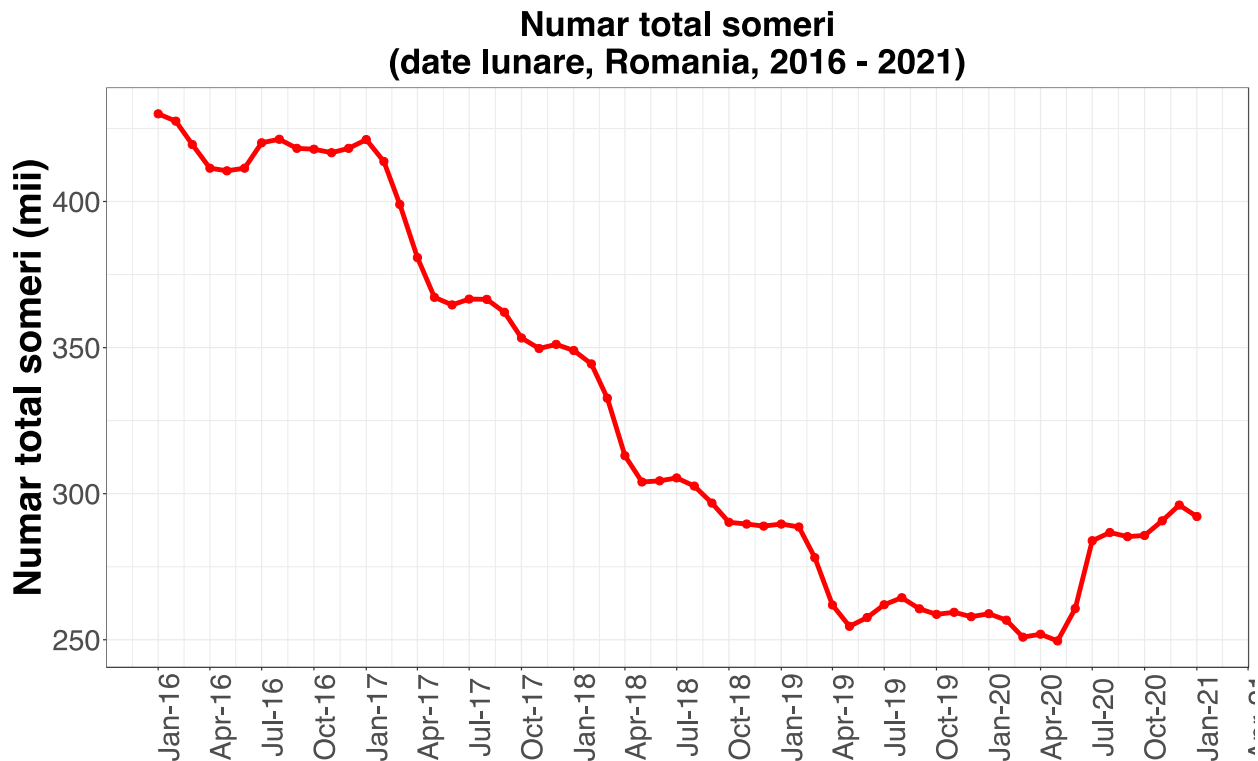
Sursa: Eurostat (sdg_08_40)

Figura 6 se referă la o altă dimensiune a pieței muncii și investighează rata șomajului de lungă durată, definit ca proporția celor cu vârste între 15 și 74 ani, activi din punct de vedere economic, și care nu au un loc de muncă de mai bine de 12 luni⁶. Cu excepția momentului crizei economice din 2008 – 2010, situația pare una favorabilă pentru România. Rata șomajului de lungă durată s-a redus constant începând cu 2015 (până atunci evoluțiile au fost mai degrabă oscilante). În 2019, cifra era 1,7%. Spre deosebire de alți indicatori, aici nu vedem diferențe foarte mari între țările membre: România este sub media UE28 de 2,5% în 2019, în timp ce Germania este la 1,2%, iar Polonia la doar 0,7% în același an. Cel puțin prin prisma acestui indicator, România nu are la fel de mult de recuperat și are o performanță sub media Uniunii.

⁶ Pentru mai multe detalii privind indicatorul, vezi aici:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_40/default/table?lang=en (Accesat: 26/03/2021).

Figura 7 – Număr total șomeri (România, 2016 – 2021, date lunare)

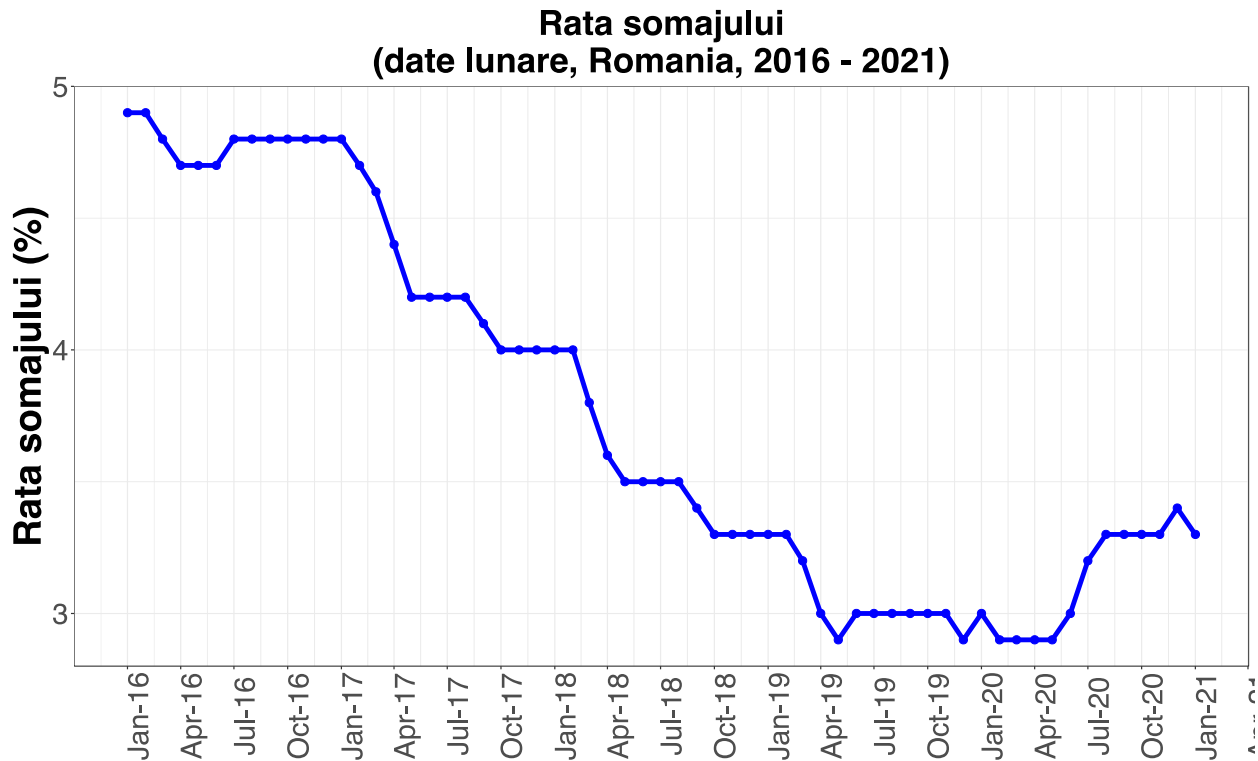

Sursa: INS (SOM101A)

Am căutat să ne uităm mai aprofundat, cu date lunare INS, la evoluția numărului total de șomeri din ultimii cinci ani. Și aici se poate vedea, în Figura 7, o scădere masivă a numărului de șomeri, de la 430 mii șomeri în ianuarie 2016 la 249,6 mii în mai 2020. După această dată, în contextul pandemiei, vedem o inversare de trendului descrescător, până la un număr de 292,2 mii șomeri în ianuarie 2021. Rămâne de văzut dacă acest trend negativ se va continua în lunile următoare, ținând cont de un nou val pandemic și de consecințele economice asociate cu restricțiile adoptate de către autorități. Acest aspect reprezintă o amenințare majoră pentru piața forței de muncă și pentru creșterea economică, un punct major de preocupare pentru decidenți.

Figura 8 – Rata șomajului (România, 2016 – 2021, date lunare)

Sursa: INS (SOM103B)

În completarea informațiilor din Figura 7, am folosit din nou datele lunare INS pentru a ne uita la rata șomajului pentru ultimii cinci ani. De la 4,9% în ianuarie 2016, rața șomajului a ajuns la 2,9% în mai 2020, pentru a crește apoi la 3,3% în ianuarie 2021. Încă o dată, rămâne de văzut în ce măsură suntem într-un punct de inflexiune sau dacă, odată cu accelerarea vaccinării și mult așteptata revenire la normal, ne vom întoarce la tendința de reducere a șomajului în general identificată pentru ultimii cinci ani.

Nu doar rata ocupării și rata șomajului contează, ci și calitatea angajării. Un aspect de avut aici în vedere este salarizarea, mai ales că, după cum arată cifrele, în România unul din trei angajați este plătit cu salariul minim pe economie⁷. Un indicator al Eurostat direct legat de calitatea angajării este cel care se referă la rata riscului de sărăcie pentru angajați, adică la situația în care cei angajați nu câștigă suficient pentru a-și asigura un trai decent. Potrivit Eurostat, indicatorul se

⁷ <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/social/cele-mai-mari-salarii-din-romania-unde-se-castiga-peste-10-000-de-lei-pe-luna-1472691> (Accesat: 26/03/2021).

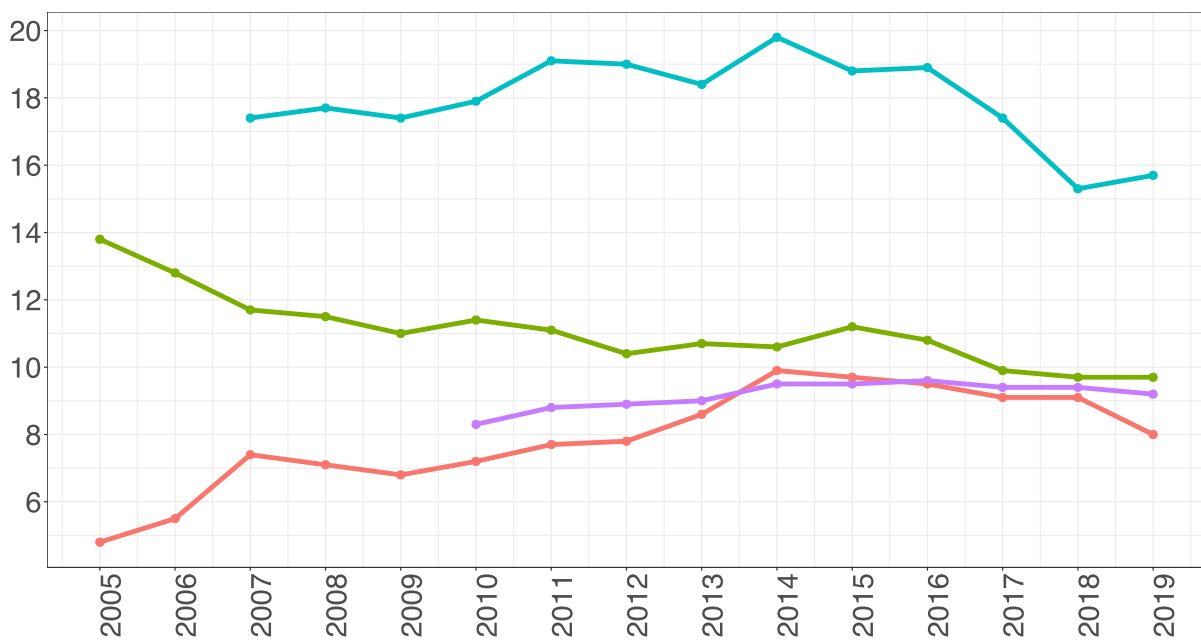
referă la proporția celor care sunt angajați și dispun de un venit care este sub pragul riscului de sărăcie, stabilit la 60% din venitul median național disponibil după transferurile sociale⁸.

Figura 9 – Rata riscului de sărăcie pentru angajați (UE28, 2005. -2019)

Rata riscului de saracie pentru angajati (% , UE28, 2005 - 2019)

% din persoanele angajate de peste 18 ani

— Germania — Polonia — Romania — UE28

Sursa: Eurostat (sdg_01_41)

Figura 9 prezintă evoluția acestui indicator, iar rezultatele nu sunt deloc încurajatoare pentru România. În 2019, 15,7% dintre angajați erau afectați de riscul de sărăcie. Ultimul deceniu a văzut cifre chiar mai îngrijorătoare, precum 19,8% în 2014. Faptul că atât de mulți angajați se confruntă cu acest risc aduce în prim-plan chestiunea salarizării angajaților și a rolului mai semnificativ pe care salariul minim îl poate asigura. Așa cum se dezbate în alte țări, trebuie trecut de la ideea unui salariu minim la cea a unui salariu decent, care să acopere cu adevărat costurile vieții de zi cu zi ale unui salariat.

⁸ Pentru mai multe detalii privind indicatorul, vezi aici:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_01_41/default/table?lang=en (Accesat: 26/03/2021).

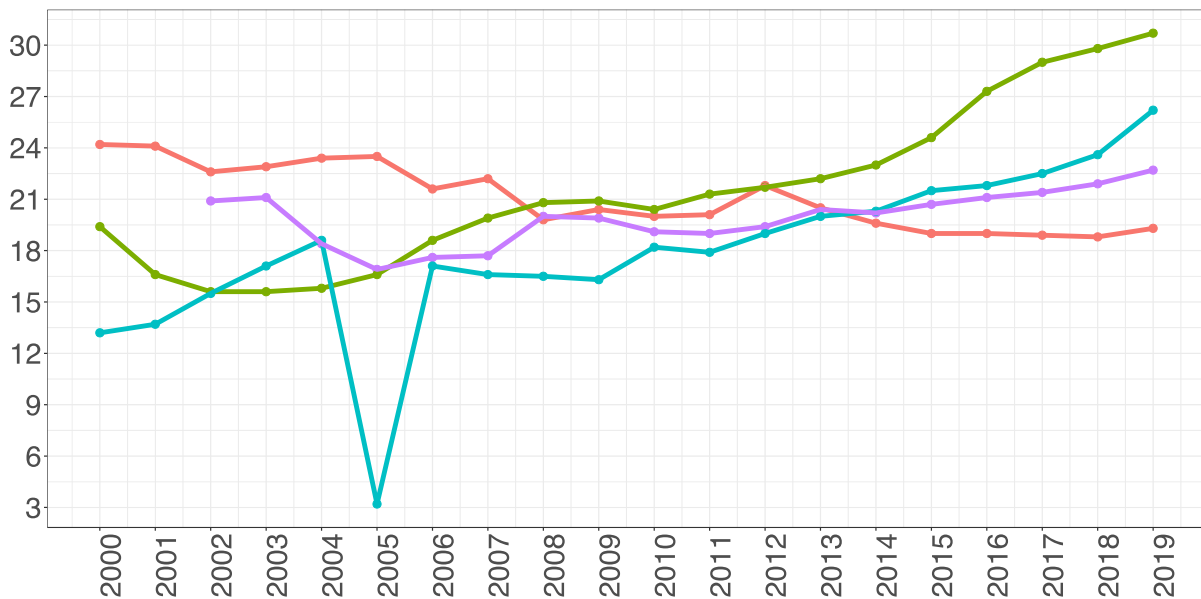
Ce poate fi de asemenea remarcat în Figura 9 este că România se distinge față de alte țări europene prin magnitudinea problemei. În 2019, media UE28 era de 9,2%, în Germania avem o valoare de 8%, iar în Polonia de 9,7%. Nici în cifre absolute, nici relativ, România nu stă bine la acest indicator. Prea mulți salariați trăiesc sub amenințarea zilnică a sărăciei, iar această temă trebuie să le dea de gândit decidenților și să orienteze politica publică.

Figura 10 – Proportia populației inactive din cauza responsabilităților domestice

**Proportia populatiei inactive din cauza responsabilitatilor domestice
(%, UE28, 2000 - 2019)**

% din persoanele între 20 - 64 ani

● Germania ● Polonia ● Romania ● UE28

Sursa: Eurostat (sdg_05_40)

Unul din factorii care influențează negativ rata de ocupare ține de proporția celor inactivi din cauza responsabilităților domestice. Potrivit Eurostat⁹, indicatorul măsoară ponderea celor care, cu vârste între 20 și 64 ani, nu caută un loc de muncă și sunt înafara pieței muncii din motive care țin de faptul că au grijă de copii sau de adulți care nu-și pot purta singuri de grijă. În România, după 2006 (17,1%) observăm o creșterea ponderii acestei categorii, astfel că, în 2019, 26,2%

⁹ Pentru mai multe detalii privind indicatorul, vezi aici:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_40/default/table?lang=en (Accesat: 26/03/2021).

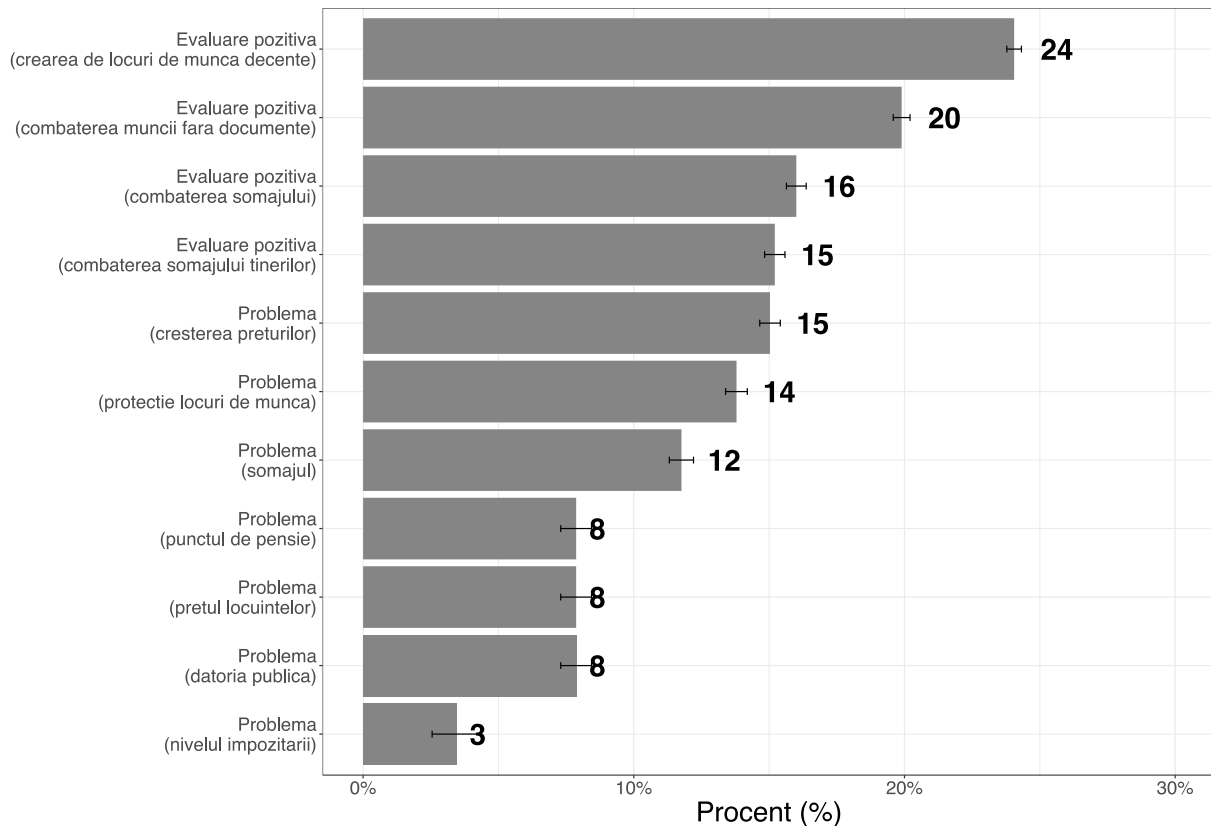
dintre cei din care s-ar fi putut găsi pe piața muncii erau inactivi din cauza responsabilităților pe care le au în gospodărie – mai mult de unul din patru români poate fi plasat în această categorie. Există așadar un uriaș rezervor de potențiali angajați care pot contribui la creșterea economică. Din punct de vedere comparativ, România stă mai bine decât Polonia, care în 2019 era la 30,7%. În același an, media UE28 era de 22,7%, iar în Germania 19,3%. Se remarcă aici o zonă în care politici publice inteligente și stimulative îi pot determina pe cei inactivi să se întoarcă sau să intre pe piața muncii și să crească rata ocupării.

2. Ce spun datele subiective

În această secțiune vom discuta rezultatele sondajului de opinie RD13 realizat în cadrul proiectului “România Durabilă”. Vom începe cu prezentarea datelor descriptive, vom continua prin a analiza dacă factorii socio-demografici determină evaluările românilor privind evoluțiile economice și de pe piața muncii, pentru a termina prin a investiga în ce măsură diversele evaluări ale românilor privind economia și piața muncii sunt corelate între ele.

Figura 11 – Evaluările românilor privind economia și piața muncii - I (Sondaj RD13)

În primul rând, respondenții sunt rugați, ca dintr-o listă de teme, să identifice cel mult două dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă România în prezent. Procentele sunt calculate din total răspunsuri (ceea ce înseamnă că sunt luați în considerare și cei care nu știu sau nu răspund). Dintre chestiunile care privesc economia, piața muncii și nivelul de trai, se observă în Figura 11 cum românii au un nivel semnificativ de preocupare în legătură cu locurile de muncă: 14% identifică protecția locurilor de muncă drept o chestiune importantă, iar 12% șomajul – o confirmare că pandemia și scăderea economiei îi fac pe români să se gândească mai mult la locurile de muncă și la impactul lor asupra bunăstării personale și naționale. Creșterea prețurilor este și ea o temă importantă pentru respondenți, iar 15% o identifică în răspunsurile lor. Alte teme – precum punctul de pensie, prețul locuințelor și datoria publică – sunt în eșalonul secund al preocupărilor populației, cu 8% dintre români menționând aceste subiecte. În fine, nivelul impozitării nu pare a trezi foarte mare interes din partea românilor – prin comparație cu restul subiectelor, doar 3% susțin că aceasta ar fi una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă România în prezent. Din aceste rezultate, putem concluziona că teme legate de locurile de muncă și de nivelul de trai sunt de mare interes pentru români, care conștientizează impactul unor evoluții pe aceste subiecte asupra vieții de zi cu zi.

În același sondaj, respondenții sunt întrebați despre cât de mulțumiți sunt de acțiunile statului român în legătură cu unele teme care țin de piața muncii. Rezultatele pot fi de asemenea văzute în Figura 11. Observăm că mai puțin de un sfert dintre români (24%) sunt mulțumiți de acțiunile statului în crearea de locuri de muncă decente. De asemenea, doar 20% sunt mulțumiți de ce fac instituțiile publice pentru combaterea muncii fără documente (la “negru”). Pe o temă foarte importantă precum combaterea șomajului, doar 16% dintre respondenți au o evaluare pozitivă față de ce face statul. Un nivel similar (15%) este atins când se cere opinia despre șomajul în rândul tinerilor, o temă importantă, mai ales prin prisma a ce am văzut uitându-ne la datele obiective referitoare la tinerii între 15 și 29 de ani care nu erau nici în sistemul de educație și formare profesională, nici angajați (NEETs) – ei reprezentau 16,8% din această categorie de vârstă în 2019 (vezi Figura 4). În general, românii au un grad semnificativ de nemulțumire față de acțiunile statului pe piața muncii, ceea ce trebuie să reprezinte o preocupare a decidenților și factorilor instituționali pentru înțelegerea a ceea ce stă la baza acestor opinii și pentru îmbunătățirea atât a politicilor publice, cât și a felului în care sunt ele percepute, ca eficiență, de către populație.

Figura 12 – Evaluările românilor privind economia și piața muncii - II (Sondaj RD13)

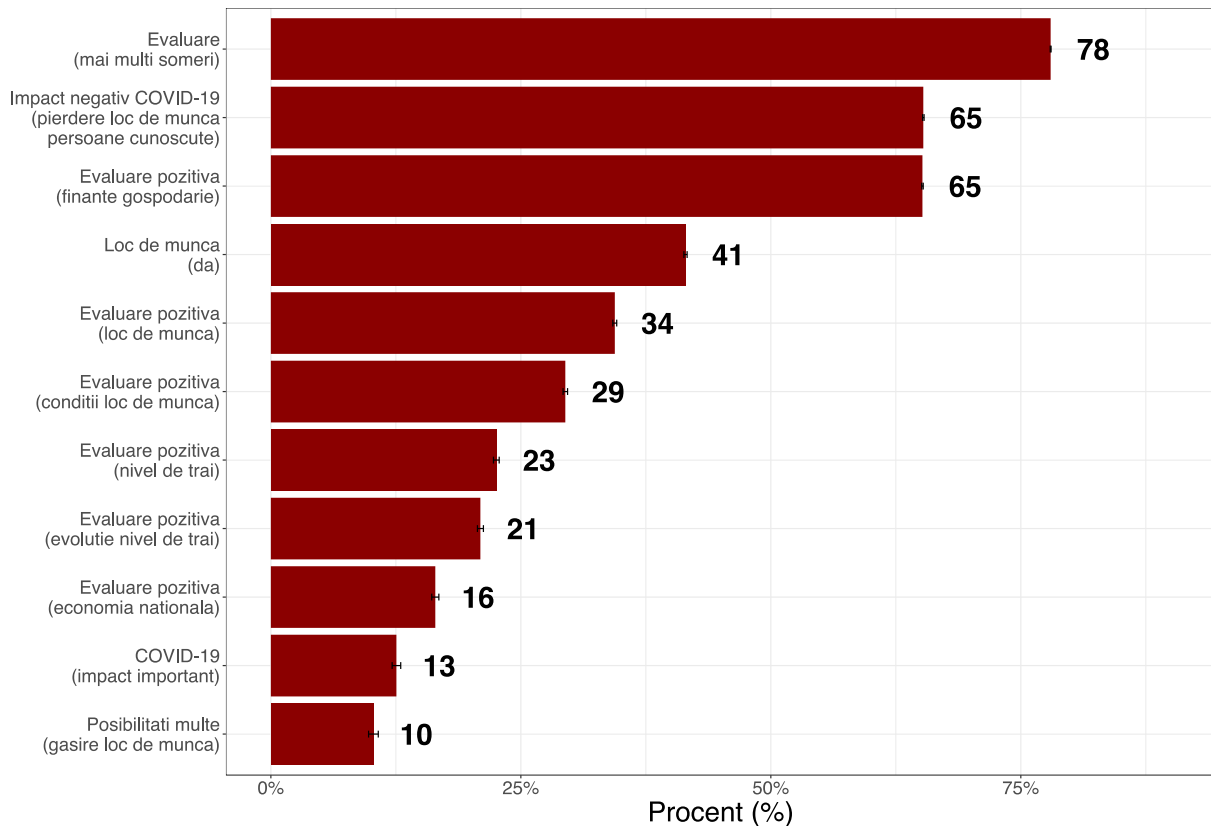

Figura 12 se referă la alte evaluări ale românilor privind economia și piața muncii. Încă o dată, calculul procentelor se bazează pe întregul eșantion (care include și non-răspunsurile). Observăm că doar 16% dintre respondenți au o evaluare pozitivă despre economia națională din acest moment, cu toate că, așa cum am observat în Figura 3, obiectiv cifrele arată o revenire a economiei în trimestrul al patrulea din 2020. Chiar dacă nu sunt foarte optimiști cu privire a economia națională, românii au cu totul alte evaluări când este vorba despre finanțele proprii gospodăriei: 65% afirmă că situația financiară a gospodăriei lor este în acest moment bună sau foarte bună. Vom analiza mai jos sursele acestor evaluări, dar, la o primă vedere, pare că românii sunt mult mai realiști când este vorba despre finanțele proprii față de ce se întâmplă la nivelul economiei naționale. Similar, 34% au o evaluare pozitivă despre situația locului lor de muncă, ceea ce este un procent considerabil, ținând cont că doar o proporție de 41% din eșantion spune că are un loc de muncă. Acest 41% pare o supraevaluare, având în vedere că, în 2018, aveam aproximativ 5,16 milioane de angajați raportat la o populație de peste 18 ani de aprox. 18,1

milioane¹⁰ – un calcul simplu ar arăta că am avea aproximativ 28,9% din această populație angajată cu forme legale. În același timp, ca evaluare generală (i.e., nu doar cei angajați sunt rugați să furnizeze un răspuns), doar 29% dintre români sunt mulțumiți de condițiile de muncă din România la acest moment – o cifră îngrijorătoare, care, eventual, poate fi legată de procentul celor care, deși au un loc de muncă, sunt amenințați de riscul sărăciei – 15,7% dintre angajați în 2019 (vezi Figura 9).

Pesimismul este prezent și în evaluarea nivelului de trai. Doar 21% dintre români spun că nivelul de trai a crescut comparativ cu anii anteriori, deși, așa cum am observat în Figurile 1-3, cu excepția momentului pandemiei (și acela depășit, pe baza cifrelor din Figura 3), am avut o creștere semnificativă a PIB și a PIB per capita. Există o diferență importantă între evoluțiile în general pozitive ale economiei naționale și felul mult mai gri în care se raportează românii la asemenea aspecte. În plus, doar 21% din eșantion se auto-definesc ca având un trai bun, în sensul că susțin că au bani care le să le permită să trăiască bine sau să aibă tot ce își doresc.

Criza COVID-19 este resimțită la nivelul populației. Doar 10% spun că, față de anul trecut, acum sunt mai multe posibilități de a găsi un loc de muncă. De asemenea, 78% cred că, în raport cu anul precedent, sunt mai mulți șomeri, un fapt care este confirmat dacă privim Figura 7, unde apare un plus de 42,600 șomeri între mai 2020 și ianuarie 2021. De asemenea, 65% dintre români afirmă că știu persoane afectate de situația din 2020 care și-au pierdut locul de muncă sau sunt în situația de a și-l pierde. Din totalul eșantionului, 13% spun că pandemia de COVID-19 a avut un impact considerabil asupra locului de muncă sau afacerii în care sunt implicați. Vom vedea mai jos dacă aceste percepții despre criza COVID-19 structurează opiniile economice și despre piața muncii ale românilor.

Tabelul 1 analizează, cu ajutorul unor regresii multivariate, dacă factorii socio-demografici au vreo putere explicativă în raport cu opiniile exprimate de respondenți și sintetizate în Figura 12. Pentru simplificarea discuției, ne vom axa pe resursele materiale, educaționale și pe impactul faptului de a avea un loc de muncă, menținând în același timp constante aspecte precum vârsta, etnia, activitatea profesională, regiunea de rezidență și tipul localității de rezidență.

Tabelul 1 – Determinanți socio-demografici ai evaluărilor românilor privind economia și piața muncii (Sondaj RD13)

¹⁰ Pentru sursa acestor cifre, vezi: <https://www.zf.ro/suplimente/cati-oameni-lucreaza-in-romania-19757218> și <https://www.roaep.ro/prezentare/en/comunicat-de-presa/comunicat-de-presa-privind-numarul-total-de-alegatori-inscrisi-in-registrul-electoral-la-data-de-2-decembrie-2020/> (Accesat: 26/03/2021).

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
Nivel de trai bun	0.12** (0.03)	0.22** (0.04)	0.04 (0.02)	0.11** (0.04)	0.16** (0.03)	-0.06 (0.04)	0.02 (0.03)	-0.02 (0.03)	-0.07** (0.03)
Loc de munca (da)	0.28** (0.11)	0.26 (0.14)	0.88** (0.08)	0.17 (0.13)	-0.06 (0.12)	-0.37* (0.14)	0.04 (0.10)	-0.06 (0.13)	0.32** (0.09)
Femeie	-0.01 (0.02)	-0.05 (0.03)	-0.04* (0.02)	-0.11** (0.03)	-0.09** (0.02)	-0.05 (0.03)	-0.03 (0.02)	-0.01 (0.03)	0.05* (0.02)
Varsta	-0.00 (0.00)	-0.00** (0.00)	0.00 (0.00)	-0.00 (0.00)	-0.00** (0.00)	-0.00 (0.00)	-0.00 (0.00)	-0.00* (0.00)	-0.00 (0.00)
Educatie primara	-0.01 (0.03)	-0.14** (0.04)	-0.03 (0.03)	-0.02 (0.04)	-0.00 (0.04)	-0.04 (0.04)	0.06 (0.05)	0.13** (0.03)	-0.10** (0.03)
Educatie superioara	0.07* (0.03)	0.15** (0.04)	0.11** (0.02)	0.17** (0.04)	0.08* (0.04)	-0.01 (0.04)	-0.02 (0.03)	0.05 (0.04)	-0.12** (0.03)
Etnie - Maghiar	-0.18 (0.12)	-0.62** (0.16)	-0.05 (0.09)	-0.16 (0.15)	0.01 (0.14)	-0.06 (0.16)	-0.02 (0.11)	-0.09 (0.14)	0.37** (0.11)
Etnie - Roman	-0.09 (0.11)	-0.33* (0.14)	-0.06 (0.08)	0.13 (0.13)	0.03 (0.12)	-0.17 (0.15)	-0.06 (0.10)	-0.01 (0.13)	0.24* (0.10)
Etnie - Rom	0.20 (0.12)	-0.45** (0.16)	0.01 (0.09)	0.11 (0.15)	0.07 (0.14)	-0.10 (0.17)	-0.10 (0.11)	-0.06 (0.14)	0.39** (0.11)
Activitate - Angajat	-0.13 (0.09)	-0.16 (0.12)	-0.06 (0.07)	0.09 (0.11)	0.07 (0.10)	0.18 (0.13)	0.00 (0.08)	-0.08 (0.11)	0.07 (0.08)
Activitate - Casnic(a)	0.11 (0.08)	-0.02 (0.11)	0.06 (0.06)	0.19 (0.10)	0.04 (0.09)	-0.27* (0.11)	0.04 (0.08)	-0.12 (0.10)	-0.03 (0.07)
Activitate - Pensionar	0.15 (0.09)	0.13 (0.11)	0.04 (0.06)	0.25* (0.10)	0.06 (0.10)	-0.30** (0.12)	0.08 (0.08)	-0.07 (0.10)	-0.00 (0.07)
Activitate - Somer	0.15 (0.09)	-0.06 (0.12)	0.04 (0.07)	0.22* (0.11)	0.06 (0.10)	-0.26* (0.12)	0.12 (0.08)	-0.21 (0.11)	0.02 (0.08)
Activitate - Student	0.03 (0.09)	0.12 (0.12)	0.06 (0.07)	0.25* (0.11)	0.09 (0.10)	-0.15 (0.13)	-0.03 (0.08)	-0.11 (0.11)	0.04 (0.08)
Fara familie in strainatate	-0.01 (0.02)	-0.04 (0.03)	-0.01 (0.02)	-0.02 (0.03)	-0.01 (0.03)	0.00 (0.03)	-0.02 (0.02)	0.07* (0.03)	-0.01 (0.02)
Regiune - Centru	0.03 (0.08)	0.09 (0.10)	-0.03 (0.06)	0.19* (0.09)	0.08 (0.08)	-0.15 (0.10)	-0.09 (0.07)	0.05 (0.09)	-0.11 (0.07)
Regiune - Nord-Est	-0.01 (0.07)	0.04 (0.09)	0.00 (0.05)	0.18* (0.09)	0.02 (0.08)	0.01 (0.10)	-0.04 (0.07)	0.05 (0.09)	-0.07 (0.06)
Regiune - Nord-Vest	0.12 (0.08)	0.21* (0.10)	0.01 (0.06)	0.24** (0.09)	0.03 (0.08)	-0.02 (0.10)	0.01 (0.07)	-0.08 (0.09)	-0.03 (0.07)
Regiune - Sud	0.05 (0.07)	0.12 (0.09)	0.03 (0.05)	0.11 (0.09)	0.03 (0.08)	0.01 (0.10)	-0.03 (0.07)	-0.03 (0.09)	-0.10 (0.06)
Regiune - Sud-Est	0.02 (0.08)	-0.03 (0.10)	0.04 (0.06)	0.04 (0.09)	-0.06 (0.08)	0.01 (0.10)	-0.07 (0.07)	0.03 (0.09)	-0.05 (0.07)
Regiune - Sud-Vest	0.01 (0.08)	0.11 (0.10)	0.03 (0.06)	0.10 (0.09)	-0.01 (0.08)	-0.02 (0.10)	-0.03 (0.07)	0.03 (0.09)	-0.02 (0.07)
Regiune - Vest	-0.00 (0.08)	0.05 (0.10)	-0.01 (0.06)	0.12 (0.09)	-0.02 (0.09)	-0.13 (0.11)	-0.05 (0.07)	-0.00 (0.09)	-0.00 (0.07)
Tip Localitate - Rural mare	-0.06 (0.08)	-0.13 (0.10)	-0.00 (0.06)	-0.08 (0.09)	-0.01 (0.09)	-0.05 (0.11)	0.01 (0.07)	0.05 (0.09)	0.08 (0.07)
Tip Localitate - Rural mediu	-0.12 (0.08)	-0.09 (0.10)	-0.02 (0.06)	-0.10 (0.09)	-0.13 (0.09)	0.07 (0.10)	0.04 (0.07)	0.07 (0.09)	0.14* (0.07)
Tip Localitate - Rural mic	-0.14 (0.08)	-0.15 (0.11)	0.01 (0.06)	-0.15 (0.10)	-0.07 (0.09)	0.10 (0.11)	-0.06 (0.07)	0.02 (0.10)	0.06 (0.07)
Tip Localitate - Urban cvasi-comune	-0.05 (0.08)	-0.07 (0.11)	-0.03 (0.06)	-0.09 (0.10)	-0.08 (0.09)	-0.01 (0.11)	0.06 (0.08)	0.02 (0.10)	0.00 (0.07)
Tip Localitate - Urban foarte mare	-0.15 (0.08)	-0.15 (0.11)	0.04 (0.06)	-0.15 (0.10)	-0.03 (0.09)	0.14 (0.11)	0.02 (0.08)	0.10 (0.10)	0.10 (0.07)
Tip Localitate - Urban mare	-0.08 (0.08)	-0.09 (0.10)	-0.00 (0.06)	-0.13 (0.10)	-0.04 (0.09)	0.12 (0.11)	-0.00 (0.07)	0.10 (0.10)	0.11 (0.07)
Tip Localitate - Urban mediu	-0.16 (0.09)	-0.18 (0.11)	-0.03 (0.06)	-0.01 (0.10)	-0.01 (0.09)	0.01 (0.11)	0.03 (0.08)	0.05 (0.10)	0.03 (0.07)
Tip Localitate - Urban mic si foarte mic	-0.15 (0.09)	-0.08 (0.11)	0.03 (0.06)	-0.16 (0.10)	-0.12 (0.09)	-0.04 (0.11)	-0.07 (0.08)	0.10 (0.10)	0.06 (0.07)
(Intercept)	0.18 (0.15)	1.14** (0.19)	-0.02 (0.11)	-0.06 (0.18)	0.37* (0.17)	1.10** (0.20)	0.25 (0.13)	0.91** (0.18)	-0.23 (0.13)
Adj. R ²	0.08	0.17	0.71	0.09	0.10	0.03	0.01	0.02	0.29
Num. obs.	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114

Nota: ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$. Regresie liniara (OLS), erori standard in paranteza. Variabile dependente pentru fiecare model (variabile binare): Evaluare pozitiva (economia nationala) - model 1; Evaluare pozitiva (finante gospodarie) - model 2; Evaluare pozitiva (loc de munca) - model 3; Evaluare pozitiva (conditii loc de munca) - model 4; Evaluare pozitiva (evolutie nivel de trai) - model 5; Impact negativ (COVID-19) (pierdere loc de munca persoane cunoscute) - model 6; Posibilitati multe (gasire loc de munca) - model 7; Evaluare (mai multi someri) - model 8; COVID-19 (impact important) - model 9. Categoriile de referinta pentru fiecare variabila independenta de tip categoric: Educatie - Educatie medie; Etnie - Alta; Activitate - Alta; Regiune - Bucuresti-Ilfov; Tip Localitate - Bucuresti. Estimările sunt ponderate pentru a corecta pentru probabilitati inegale de selectie. Doar raspunsurile valide sunt luate in considerare.

Ce observăm este că a raporta un nivel de trai bun înseamnă următoarele: o probabilitate cu 21% mai mare de a avea o evaluare pozitivă despre economia națională (modelul 1); o probabilitate

cu 22% mai mare de a avea o evaluare pozitivă despre finanțele proprii (modelul 2); o probabilitate cu 11% mai mare de a evalua pozitiv condițiile de muncă (modelul 4); o probabilitate cu 16% mai mare de a spune că nivelul de trai a crescut comparativ cu anii anteriori (modelul 5); o probabilitate cu 7% mai mică de a susține că pandemia a avut un impact important asupra locului de muncă sau afacerii proprii (modelul 9). De aici, putem concluziona cum resursele materiale condiționează puternic evaluările economice și legate de piața muncii, cu cei aflați într-o poziție mai bună având în general atitudini mult mai pozitive/favorabile, chiar și atunci când menținem constanți alți factori socio-demografici.

În ceea ce-i privește pe cei cu un loc de muncă, ei sunt în următoarea situație: au o probabilitate cu 28% mai mare să aibă o evaluare pozitivă despre economia națională (modelul 1); au o probabilitate cu 37% mai mică să afirme că știu persoane care, din cauza pandemiei, și-au pierdut locul de muncă sau sunt pe cale să-l piardă (modelul 6); sunt cu 32% mai probabil să spună că pandemia a avut un impact important asupra locului de muncă sau afacerii (modelul 9). Încă o dată, se vede că a fi salariat colorează evaluările despre economie și piața muncii, de o manieră care scoate în evidență impactul COVID-19, dar și protecția pe care acest statut pe piața muncii o poate oferi în condițiile unui șoc exogen precum cel prin care trecem de deja un an.

Referitor la nivelul de educație, cei cu educație superioară sunt: cu 7% mai probabil să evalueze pozitiv economia națională (modelul 1); cu 15% mai probabil să evalueze pozitiv finanțele gospodăriei (modelul 2); cu 11%, respectiv 17% mai probabil să aibă o evaluare pozitivă despre locul de muncă (modelul 3) sau despre condițiile de muncă (modelul 4); cu 8% mai probabil să spună că nivelul de trai a evoluat pozitiv în ultimii ani (modelul 5); și cu 12% mai puțin probabil să afirme că pandemia le-a afectat semnificativ locul de muncă și afacerea. Resursele educaționale sunt, iată, importante pentru felul în care românii se raportează la economie și la piața muncii.

Tabelul 2 – Ce determină românii să aibă o evaluare pozitivă a stării economiei naționale?

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
Evaluare pozitivă (finanțe gospodărie)	0.13** (0.02)							
Evaluare pozitivă (loc de munca)		0.18** (0.04)						
Evaluare pozitivă (evoluție nivel de trai)			0.26** (0.03)					
Impact negativ COVID-19 (pierdere loc de munca persoane cunoscute)				-0.12** (0.02)				
Posibilități multe (găsire loc de munca)					0.12** (0.03)			
Evaluare (mai mulți someri)						-0.12** (0.03)		
COVID-19 (impact important)							-0.14** (0.04)	
Direcție bună (România)								0.32** (0.02)
(Intercept)	0.03 (0.15)	0.19 (0.15)	0.09 (0.14)	0.32* (0.15)	0.15 (0.15)	0.29 (0.15)	0.15 (0.15)	0.18 (0.14)
Variabile de control	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Adj. R ²	0.11	0.10	0.16	0.11	0.09	0.10	0.09	0.21
Num. obs.	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114

Nota: ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$. Regresie liniară (OLS), erori standard în paranteză. Variabile dependente pentru toate modelele (variabile binare): Evaluare pozitivă (economia națională). Fiecare model conține următoarele variabile de control: nivel de trai, loc de munca, sex, vârsta, educație, etnie, activitate, prezența familiei în străinătate, regiune de dezvoltare, tip localitate de reședință. Estimările sunt ponderate pentru a corecta pentru probabilități inegale de selecție. Doar răspunsurile valide sunt luate în considerare.

O ultimă întrebare la care vom răspunde în această analiză ține de felul în care aceste evaluări despre economie și piața muncii sunt legate între ele. Răspunsurile sunt furnizate cu ajutorul regresii multivariate, în care ținem conștienți factorii socio-demografici explicativi prezenți în Tabelul 1.

În Tabelul 2, observăm cât de mult sunt coordonate și corelate evaluările despre economia națională cu alte evaluări. Mai exact, a avea o părere bună despre finanțele propriei gospodării crește cu 13% probabilitatea de a evalua pozitiv situația economiei naționale (modelul 1); a avea o părere bună despre locul de muncă crește cu 18% probabilitatea de a evalua pozitiv economia națională (modelul 2); a avea o opinie favorabilă despre evoluția nivelului de trai din ultimii ani înseamnă o probabilitate mai mare cu 26% de a privi favorabil situația economică (modelul 3). În același timp, a cunoaște persoane care și-au pierdut locul de muncă sau sunt pe cale să și-l piardă reduce cu 12% probabilitatea de a evalua favorabil economia națională (modelul 4). Dacă o persoană raportează că există posibilități multiple de găsire a unui loc de muncă chiar în context pandemic, atunci probabilitatea de a vedea favorabil economia națională crește cu 12% (modelul 5). Dacă un respondent e de părere că sunt mai mulți șomeri față de anul anterior, atunci evaluarea despre economie este cu 12% mai negativă (modelul 6). Cei care au suferit semnificativ de pe urma COVID-19 din punct de vedere economic sunt cu 14% mai puțin probabil să vadă pozitiv economia națională (modelul 7). În fine, cei care cred că România se îndreaptă în direcția bună sunt cu 32% mai probabili să afirme că economia este într-o stare bună (modelul 8).

Tabelul 3 – Ce determină românii să aibă o evaluare pozitivă a finanțelor gospodăriei?

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
Evaluare pozitivă (economia națională)	0.21** (0.04)							
Evaluare pozitivă (loc de muncă)		0.23** (0.05)						
Evaluare pozitivă (evoluție nivel de trai)			0.11** (0.03)					
Impact negativ COVID-19 (pierdere loc de muncă persoane cunoscute)				-0.06* (0.03)				
Posibilități multe (găsire loc de muncă)					0.02 (0.04)			
Evaluare (mai mulți someri)						-0.04 (0.03)		
COVID-19 (impact important)							-0.16** (0.04)	
Directie buna (Romania)								0.14** (0.03)
(Intercept)	1.10** (0.19)	1.15** (0.19)	1.10** (0.19)	1.21** (0.19)	1.14** (0.19)	1.18** (0.19)	1.11** (0.19)	1.14** (0.19)
Variabile de control	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Adj. R ²	0.20	0.19	0.18	0.18	0.17	0.17	0.18	0.19
Num. obs.	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114

Nota: ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$. Regresie liniară (OLS), erori standard în paranteză. Variabile dependente pentru toate modelele (variabile binare): Evaluare pozitivă (finanțe gospodărie). Fiecare model conține următoarele variabile de control: nivel de trai, loc de muncă, sex, vârsta, educație, etnie, activitate, prezența familiei în străinătate, regiune de dezvoltare, tip localitate de reședință. Estimările sunt ponderate pentru a corecta pentru probabilități inegale de selecție. Doar răspunsurile valide sunt luate în considerare.

Tabelul 3 reia analiza din Tabelul 2, doar că de această dată căutăm să explicăm ce stă în spatele evaluărilor pozitive despre finanțele gospodăriei. Ce găsim este același tipar ca în analiza anterioară: o corelare puternică între aceste evaluări, în direcția așteptată. Astfel, evaluarea pozitivă a economiei naționale crește cu 21% probabilitatea de a avea aceeași opinie despre finanțele gospodăriei (modelul 1); la fel se întâmplă și cu evaluarea pozitivă despre locul de muncă (+23% - modelul 2), despre nivelul de trai (+11% - modelul 3), sau despre direcția bună în care se îndreaptă țara (+14% - modelul 9). În același timp, un impact mai pronunțat al pandemiei are efect asupra evaluării pozitive despre finanțele gospodăriei: -6% dacă există cunoștințe care și-au pierdut locul de muncă sau sunt pe cale să-l piardă – modelul 4; -16% dacă pandemia a avut consecințe importante asupra afacerii sau locului de muncă – modelul 7.

Tabelul 4 – Ce determină românii să aibă o evaluare pozitivă a locului de muncă?

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
Evaluare pozitivă (economia națională)	0.09** (0.02)							
Evaluare pozitivă (finanțe gospodărie)		0.08** (0.02)						
Evaluare pozitivă (evoluție nivel de trai)			0.05* (0.02)					
Impact negativ COVID-19 (pierdere loc de munca persoane cunoscute)				-0.02 (0.02)				
Posibilități multe (găsire loc de munca)					0.06* (0.03)			
Evaluare (mai mulți someri)						-0.04 (0.02)		
COVID-19 (impact important)							-0.22** (0.03)	
Directie buna (Romania)								-0.02 (0.02)
(Intercept)	-0.04 (0.11)	-0.11 (0.11)	-0.04 (0.11)	-0.01 (0.11)	-0.04 (0.11)	0.01 (0.11)	-0.07 (0.11)	-0.02 (0.11)
Variabile de control	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Adj. R ²	0.71	0.72	0.71	0.71	0.71	0.71	0.73	0.71
Num. obs.	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114	1114

Nota: ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$. Regresie liniară (OLS), erori standard în paranteză. Variabile dependente pentru toate modelele (variabile binare): Evaluare pozitivă (loc de munca). Fiecare model conține următoarele variabile de control: nivel de trai, loc de munca, sex, vârsta, educație, etnie, activitate, prezenta familiei în străinătate, regiune de dezvoltare, tip localitate de reședință. Estimările sunt ponderate pentru a corecta pentru probabilități inegale de selecție. Doar răspunsurile valide sunt luate în considerare.

În fine, Tabelul 4 analizează ce determină o evaluare pozitivă despre locul de muncă. O evaluare pozitivă a economiei (+9%), a finanțelor gospodăriei (+8%), a evoluției nivelului de trai (+5%) se reflectă și în favorabilitatea față de locul de muncă. Analog, un impact important al COVID-19 se traduce într-o probabilitate mai mică cu 22% de a împărtăși o evaluare pozitivă. Observăm totuși corelații mai mici (sau ne semnificative din punct de vedere statistic) decât în precedentele două analize, semn că opiniile despre economie și piața muncii vizează și în mintea respondenților aspecte diferite.

3. Scurte concluzii

Această analiză ne permite să furnizăm trei scurte concluzii.

În primul rând, analiza datelor obiective oferă o perspectivă mixtă asupra aspectelor economice și privind piața muncii. Chiar dacă vedem o creștere constantă a PIB real per capita și a ratei ocupării, precum și o scădere a șomajului, România are probleme importante legate de proporția tinerilor care nu sunt în sistemul educațional, de formare profesională sau în piața formală a muncii, legate de ponderea angajaților în risc de sărăcie sau a celor inactivi din cauza sarcinilor domestice. Mai mult, șocul pandemiei s-a resimțit asupra creșterii economice și șomajului, ceea ce aduce în discuție întrebarea dacă trendurile generale favorabile pre-COVID-19 vor continua sau se vor inversa.

În al doilea rând, incertitudinea adusă de pandemie se resimte în evaluările românilor legate de nivelul de trai sau de economia națională, care sunt în general mai pesimiste decât scot în evidență datele obiective, chiar și cele mai recente. Pandemia structurează puternic reacțiile

românilor, care încep să vadă în jurul lor cunoștințe care își pierd locul de muncă sau sunt în pericol să și-l piardă sau să evalueze reducerea locurilor de muncă disponibile. În același timp, doar o mică parte raportează impact important al pandemiei asupra locului de muncă sau afacerii, un semn că suntem într-o fază intermediară, în care experiența economică și socială a șocului este mai puțin filtrată de situația personală, cât mai mult prin ceea ce se întâmplă în jur. În limbaj academic, avem parte de o citire sociotropică a crizei, mai degrabă decât sociotropică.

În ultimul rând, evaluările despre economie și piața muncii în contextul COVID-19 sunt influențate de resursele materiale și educaționale ale respondenților. Pandemia nu ne-a făcut egali, iar reacția noastră la acest eveniment istoric este colorată de factori socio-demografici în feluri care, cel puțin teoretic, pot fi ușor previzionate. Riscul major este mai degrabă cel al adâncirii inegalităților decât al plafonării lor, mai ales într-un context de mare incertitudine și tensiune socială. În plus, evaluările românilor sunt puternic corelate, semn că ele fac parte dintr-un sistem relativ omogen de interpretare a realității economice și sociale. Acest cocktail de evaluări are o parte pozitivă (a influența o dimensiune evaluativă are reverberații și pe alte planuri), dar aduce și o provocare semnificativă: decizia și actul de comunicare publice trebuie să fie la fel de bine structurate și de coerente, o sarcină deloc ușoară.

